УДК 327:341.7(73)

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-9(347)-157-168

Михальський Ігор Сергійович,

доктор історичних наук, професор,

в. о. завідувача кафедри всесвітньої

історії та міжнародних відносин

ДЗ „Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, Україна.

csaf8385@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1027-596X>

Торопцев Богдан Ігорович,

другий секретар Посольства України в Республіці Словенія,

м. Любляна, Республіка Словенія.

oldschoollyoungman@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2654-333X>

„ЧОВНИКОВА ДИПЛОМАТІЯ” Г. КІССИНДЖЕРА ЯК АКТИВНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ С. КОЕНА

У сучасних історичних та геополітичних наукових пошуках значна увага дослідників приділяється питанням зовнішньої політики США. Значний інтерес до неї обумовлений тим, що Сполучені Штати Америки є на сучасному історичному етапі беззаперечним лідером світової спільноти, як в економічному, так і в геополітичному аспектах. Феномен гегемонії США є предметом досліджень значної кількості науковців в історичній, геополітичній, політологічній, соціологічній, культурній та інших наукових сферах.

На початку 70-х рр. XX ст. міжнародні відносини та зовнішньополітичний курс США вступив у нову віху – період певної розрядки напруженості у відносинах між двома світовими лідерами того часу, СРСР та США. Напруження між двома „наддержавами” поступово зменшилося, перш за все, через негативні економічні наслідки гонки озброєнь, а також через усвідомлення світовим суспільством можливих катастрофічних наслідків ядерного конфлікту. Починається „доба переговорів” на чолі з президентом Р. Ніксоном та американським політиком та дипломатом Г. Кіссинджером. Особливо актуальним питанням цього періоду, що потребує ретельного дослідження, є американська „човникова дипломатія” та її ефективність у провадженні урядом Сполучених Штатів зовнішньої політики.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі концепції С. Коена та особливостей її реалізації у політичній діяльності Р. Ніксона та Г. Кіссинджера.

У 1963 р. було опубліковано працю американського географа С. Коена „Географія і політика у розділеному світі”, яка започаткувала епоху нової концепції регіональної геополітики, заснованої на ієрархічному принципі.

С. Коен одним з перших обґрунтував можливість розпаду біполярного світового порядку; також він наголошував на зростанні ролі геополітичних регіонів, що характеризуються однорідними економічними, політичними і культурними ознаками. Саме ці принципи та положення лягли в основу його геополітичної концепції, в якій він зробив спробу уникнути географічного та економічного детермінізму. Іншими його відомими працями є „Нова карта глобальної політичної рівноваги” (1982 р.) та „Глобальні геополітичні зміни в еру після „холодної війни” (1991 р.). С. Коен ввів у геополітичний категорійний апарат нові складні геополітичні структури світу.

Отже, окреслюючи геополітичну модель С. Коена, варто наголосити на її ієрархічності. Згідно до цієї моделі, світ ділився на певні рівні:

1) перший рівень – „геостратегічні сфери”: Морська (морські держави, що залежать від торгівлі), Євразійська (Євразійський континентальний світ);

2) другий рівень – геополітичні регіони, що входять до першого рівня (сфери). За градацією С. Коена, геополітичні регіони – це великі підрозділи геополітичної сфери, що схожі за економічними, політичними та культурними ознаками. Отже, до Морської сфери належать чотири регіони: Англо-Америка та Кариби, Західна Європа та Магриб, Позаконтинентальна Азія та Океанія, Південна Америка та Африка, що знаходиться на південь від Сахари. До Євразійської сфери належать два геополітичні регіони: хартленд та Східна Азія. До того ж, на цьому рівні С. Коен також виділив три додаткові регіони: Південна Азія – незалежний регіон; Середній Схід – розділений пояс; Центральна-Східна Європа (регіон, що сприяє зв'язкам Заходу та Континентальної геостратегічної сфери).

3) третій рівень – національні держави – це п'ять великих держав: США, СРСР, Японія, Китай та група європейських держав. У кожній з держав С. Коен виділив ключові території: у США – Атлантичне побережжя, Європа – „Центральна ось розвитку” - акваторія Північного моря; Японія – конурбації Тихоокеанського поясу; СРСР – індустріально-аграрний трикутник Санкт-Петербург – Ростов-на-Дону – Кузбас; Китай – річкові долини Центру та Північний Схід.

4) четвертий рівень – декілька держав другого порядку, порівняно нові держави, що не мали глобального впливу;

5) п'ятий рівень - це субнаціональні території - „ворота”, які, за припущенням Коена, будуть у майбутньому провідниками зв'язків між державами (Колосов& Мироненко, 2005, с. 104).

С. Коен у своїй геополітичній концепції також використовує поняття ентропії для аналізу збалансованості внутрішніх та зовнішніх зв'язків геополітичних регіонів. Ентропія, за концепцією географа, характеризує ступінь наближення ізольованої системи до стану рівноваги.

Окреслюючи питання показників могутності держави, С. Коен наголошує, що важливим є врахування не тільки загальноприйнятих, стандартних показників, таких як площа території, володіння родючими ґрунтами, водними і мінеральними ресурсами, розвиненість транспортної і інших видів комунікаційної мережі, чисельність населення, рівень освіти і військовий арсенал, а й інших важливих показників: рівень взаємозв'язку націй, ідеологічна сила (рівень впливу ідеології), національні цілі, менталітет, цілі і стратегія для підтримки свого міжнародного впливу і здатності до оновлення.

Таким чином, за рівнем ентропії, американський географ виокремлює наступні категорії регіонів:

- з низьким рівнем ентропії (Англо-Америка та Карибські країни; Західна Європа та Магриб; Позаконтинентальна Азія та Океанія);
- із середнім рівнем ентропії (хартленд; Центрально-Східна Європа; Середній Схід);
- з високим рівнем ентропії (Південна Азія; Східна Азія);
- з дуже високим рівнем ентропії (Африка на південь від Сахари; Південна Америка) (Колосов& Мироненко, 2005, с. 108).

Геополітичні регіони, в межах яких знаходяться світові наддержави, а рівень ентропії характеризується низькими і середніми значеннями, згідно до концепції С. Коена, визначають рівновагу і подальший розвиток світової геополітичної системи. Володіючи істотними обсягами потенційної енергії, що мають глобальне значення, вони поширюють вплив за межі власних кордонів.

Також С. Коен у своїй концепції виділив так звані „перехідні держави та пояси”, які можуть істотно впливати на життя великих держав та націй. З приводу цього питання, він виокремлює наступні категорії:

- 1) пояса нестабільності (Середній Схід);
- 2) маргінальні сфери (Африка на південь від Сахари і Південної Америки, сфера, яка, на думку С. Коена, може дестабілізувати світову систему локальними і регіональними конфліктами);
- 3) „асиметричні” території, що є джерелом „обурення” для великих регіональних структур шляхом введення небажаної ентропії: Куба, Ізраїль, Лівія, Ірак, Іран та ін. (Там само, с. 109).

Зауважимо на тому, що С. Коен наголошував на нестабільності „смуги розмежування „океанічної” і „континентальної” геостратегічних сфер, що є фактором ризику в світовій геополітичній системі. Він вказував, що в результаті її дроблення, що почався в 1970-і роки, а також встановлення нового рівноважного стану в світі, після розпаду соціалістичної системи окремі ділянки цієї сфери оформилися у відносно самостійні геополітичні одиниці. Він стверджував, що країни Південної Азії утворили самостійну, потенційну геополітичну сферу; В'єтнам, Лаос і Камбоджа увійшли в склад Східної Азії; Близький Схід зберігся як „розділений пояс”, який концентрує безліч проблем міжнародного геополітичного порядку (Там само, с. 110).

Також, С. Коен зазначав на важливості Центрально-Східної Європи та прогнозував зміну її глобальної ролі у найближчому майбутньому. Він стверджував, що цей регіон може перетворитися з часом з „яблука розбрату” в шлях-„ворота”, основною функцією яких буде зміцнення стабільності і прискорення становлення зв'язків у світовій системі, проте головна його функція – стимулювання взаємодії між Західною Європою та хартлендом, тобто геополітичними регіонами, що відносяться до протилежних геостратегічних сфер.

Дослідник вважав Центрально-Східну Європу „унікальним утворенням”, так як це єдині „ворота”, що займають цілий геополітичний регіон.

Загалом, С. Коен налічує понад 20 окремих „країн-районів і точок-воріт”. Головна функція „воріт”, на його думку, – стабілізація світової геополітичної системи, елементи якої стають все більш взаємозалежними. Саме „ворота” покликані стимулювати глобальну економічну, соціальну і політичну взаємодію (Там само).

Отже, концепція С. Коена виявилася дуже актуальною у 60–70-ті рр. XX ст., а також викликала значний інтерес у політичних колах. Так, концепцію „дисконтинентальних поясів” поділяв видатний американський державний діяч та дипломат Генрі Кіссинджер. Він вважав, що політична стратегія США полягає в тому, щоб об'єднати фрагменти в одне ціле та забезпечити тим самим Америці вплив на комуністичні країни Євразії. Серед основних напрямів зовнішньополітичного курсу США, виходячи з концепції С. Коена, були наступні: в'єтнамська війна, активізація та налагодження американо-китайських відносин, а також пом'якшення стосунків із СРСР.

Генрі Кіссинджер – один з найвідоміших американських політиків, дипломатів та науковців XX століття. Поринувши у політичні питання країни, він публікує монографію „Nuclear Weapons and Foreign Policy” (1957), що було відзначено премією Вудро Вільсона (1958 р.). У цій науковій праці він розмірковує на тему політики „масованої відплати”, що була домінуючою у зовнішньополітичному курсі США у той період.

У своїй наступній науковій праці „The Necessity of Choice” (1961) Г. Кіссинджер також зачіпає питання ядерної зброї; він підкреслює важливість збільшення арсеналу тактичної ядерної зброї США та посилення американської армії для обмеження виникнення війн.

Найпродуктивнішим періодом його діяльності у зовнішній політиці США стали 1969–1974 рр. Протягом цих років він бере активну участь в американській політиці, стає учасником багатьох міжнародних зустрічей. Так, у період з 1969 р. по 1972 р. він здійснив 29 поїздок в 26 країн світу, а також взяв участь у 140 зустрічах президента Р. Ніксона із лідерами іноземних держав (Міщук, 2011, с. 193).

Саме такий спосіб врегулювання питань завдяки інтенсивним двостороннім переговорам став відомим від назвою „човникова дипломатія”. Її сутність полягала у тому, що для досягнення певної мети кожній стороні пропонували те, що їй цікавило, забезпечуючи при цьому виконання обіцянок. Тобто головна сутність „човникової дипломатії” за Г. Кіссинджером полягала у тому, що задля досягнення своїх цілей кожній стороні треба пропонувати те, що їй цікавить, навіть якщо на момент переговорів це неможливо, або цього не існує в природі.

Отже, завдяки „човниковій політиці” Г. Кіссинджера було досягнуто потепління у стосунках США та СРСР, що мало місце у першій половині 1970-х рр. Так, у 1971 р. було підписано Чотирьохсторонню угоду щодо Західного Берліна, а в 1972 р. – Угоду про обмеження стратегічних наступальних озброєнь.

У своїй фундаментальній праці „Дипломатія” (2018) Г. Кіссинджер приділив увагу цьому періоду, розмірковуючи про стратегію переговорів: „Ніксон вірив, що процес переговорів та тривалий період мирного співіснування прискорять трансформацію радянської системи й зміцнять країни демократії. Те, що Ніксон назвав добою переговорів, послугувало Америці стратегією, що дала змогу перехопити дипломатичну ініціативу ще тоді, коли війна у В’єтнамі тривала” (с. 697).

До того ж, завдяки політичним крокам Р. Ніксона та Г. Кіссинджера було досягнуто покращення відносин із Китаєм; президент та дипломат відвідали країну та зустрілися із Мао Цзедунгом та Джоу Ен-Лаєм. Варто зауважити, що американський уряд розглядав цей візит не тільки з точки зору поліпшення відносин американської та китайської держав, а й для того, щоб у подальшому використати це у взаємовідносинах із СРСР.

Г. Кіссинджер (2018) з цього приводу писав таке: „Пріоритетним завданням було встановлено визначення масштабу неминучого й лиховісного американо-китайсько-радянського трикутника. Якщо нам вдасться підтвердити свою підозру стосовно того, що Радянський Союз і Китай бояться один одного більше, ніж Сполучених Штатів, то у американської дипломатії з’явиться безпрецедентний шанс” (с. 706). Політик та дипломат також підкреслював важливість переговорів та

налагодження відносин із Китаєм в цій ситуації: „Якщо можна буде покращити стосунки на цій основі, то традиційні двосторонні проблеми зможуть вирішитися самі собою; якщо ж стосунки не покращаться, то ці традиційні двосторонні проблеми так і залишаться нерозв’язаними. Інакше кажучи, в результаті китайсько-американського зближення мали б бути розв’язані практичні проблеми, а не лише накреслені шляхи до цього” (Там само).

Отже, результатом численних переговорів США та Китаю стає підписання Р. Ніксоном Шанхайського комюніке у лютому 1972 р., яке Г. Кіссинджер назвав „дорожньою картою китайсько-американських стосунків на наступне десятиліття” (Там само, с. 711). Головними темами комюніке, що були погоджені обома сторонами та в яких їхні погляди збігалися, були наступні:

- 1) прогрес в напрямку нормалізації стосунків між Китаєм і Сполученими Штатами служить інтересам всіх країн;
- 2) обидві сторони прагнуть зменшити небезпеку міжнародного військового конфлікту;
- 3) жодна зі сторін не претендує на гегемонію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, і кожна виступає проти зусиль будь-якої іншої країни або групи країн, спрямованих на встановлення такої гегемонії;
- 4) жодна зі сторін не має наміру вести переговори від імені будь-якої третьої сторони або укладати угоди чи договори з другою стороною, спрямовані проти інших держав (Там само).

Дипломат також зауважував на цікавому характері цього комюніке, в якому, за його словами, більше половини тексту було присвячено констатації суперечностей у поглядах обох сторін з питань ідеології, міжнародних стосунків, В’єтнаму і Тайваню (Там само).

Отже, це стало початком нормалізації міжнародних відносин Китаю та США. Проте, через Вотергейтський скандал та імпічмент Р. Ніксона цей процес дещо уповільнився до 1 січня 1979 р. Тоді між США та КНР встановилися дипломатичні відносини, відбувалася значна кількість візитів, почалася співпраця у багатьох галузях: економічній, військовій, науковій та культурній.

Відзначимо, що Г. Кіссинджер також відіграв значну роль у налагодженні відносин між США та СРСР. І США, і СРСР вкладали великі кошти у військову промисловість, і ключовим аспектом післявоєнних відносин двох держав стала гонка озброєнь. Ядерний арсенал США та СРСР к 70-м рр. XX ст. значно зріс, що насамперед було величезною загрозою для глобальної безпеки. До того ж, окрім небезпеки ядерної війни, обидві держави зазнали економічних проблем; економіка СРСР узагалі переживала кризу. Саме ці фактори обумовили необхідність двох ядерних держав до знаходження компромісу та пом’якшення у міжнародних відносинах.

Таким чином, США та СРСР поступово відходили від політики „холодної війни”, що було спрямовано, насамперед, на захист безпеки і взаємовигідне співробітництво. Саме цей період став періодом розрядки міжнародної напруженості або детанту. Розрядка, послаблення напруженості між США та СРСР – це перш за все їх взаємна угода виключити застосування сили, і тим більше війну, у відносинах одне з одним. Це визнання неминучості мирного співіснування між двома країнами (Пірожкова, 2007, с. 42).

Г. Кіссінджер відіграв одну з ключових ролей у налагодженні взаємовідносин США та СРСР. На той момент він перебував на посаді радника президента з питань національної безпеки США та державного секретаря США. Саме його вплив у процесі переговорів між США та СРСР сприяв нормалізації та значному пом'якшенню взаємовідносин між державами.

Р. Ніксон, переважно під впливом Кіссінджера, розглядав розрядку у відносинах США та СРСР і як крок на шляху відродження довіри американської і світової громадськості до зовнішньої політики Вашингтона як такої, базові принципи якої формуються на засадах відданості ідеї загального миру і глобальної стабільності (Гукало, 2015, с. 80).

У 1971 р. адміністрація Р. Ніксона поновила контакти із СРСР з метою підготовки візиту президента до радянської держави. Головними темами американо–радянського діалогу були наступні: запобігання ядерної війни; обмеження стратегічних озброєнь; регіональні конфлікти; досягнення угоди по Західному Берліну і проведення загальноєвропейської наради тощо.

Так, 22 травня 1972 р. Р. Ніксон відвідав Москву. Результатом переговорів стало підписання Договору про обмеження систем протиракетної оборони і Тимчасової угоди про деякі міри у сфері обмеження стратегічних наступальних озброєнь. До того ж, завдяки цьому візиту було підписано цілу низку угод про радянсько-американське співробітництво в невійськових галузях.

У 1970-х рр. проводились переговори про обмеження стратегічних озброєнь, в результаті яких були підписаний договір ОСО–І (1972), що включав Договір про обмеження систем протиракетної оборони (ПРО), який передбачав, що ні СРСР, ні США не будуть розгортати системи ПРО по всій території країни. У Договорі допускалося, що обидві країни можуть мати лише по два райони, які прикриваються засобами ПРО і включають не більше 200 протиракет (Там само, с. 81).

Окрім питання ядерного озброєння, окреме місце у взаємовідносинах США та СРСР займали економічні питання, а також питання прав людини та еміграції. Г. Кіссінджер так описував процеси, що відбувалися у той період: „Контроль над озброєнням виявився

технічно надто громіздким, щоб прийняти на себе весь тягар філософських протиріч, закладених в американській зовнішній політиці. Поступово дебати були перенесені на інший предмет, більш співзвучний традиційному американському ідеалізму і здатний викликати більший резонанс у широкої публіки, – на постулат про те, що права людини повинні враховуватися поряд із головними цілями американської зовнішньої політики” (Кіссинджер, 2018, с. 732).

До того ж, американський політик та дипломат зауважував на тому, що дебати щодо прав людини почалися із закликів до США вплинути на ставлення до радянських громадян, але поступово перетворилися на стратегію з організації внутрішньополітичних потрясінь в Радянському Союзі (Там само).

У 1972 р. США та СРСР узгодили суму радянської заборгованості по ленд-лізу, що складала 600 млн доларів, а також умови її погашення. Однією з умов погашення боргу СРСР назвав отримання режиму найбільшого сприяння торгівлі. Проте, цю угоду практично не було реалізовано. У грудні 1974 р. через американський конгрес проходив закон про торгову реформу, згідно до якого Радянському Союзу надавався режим найбільшого сприяння, проте за умови лібералізації його правил виїзду радянських громадян на постійне проживання в інші держави. Ця умова була для СРСР неприйнятною, тому торгову угоду було розірвано.

Окреслюючи політику президента Р. Ніксона, Г. Кіссинджер (2018) зазначав, що він „прагнув заохотити радянських керівників до поміркованості в міжнародних справах, зробивши стриманість радянської поведінки таким собі лакмусовим папірцем, який сигналізував би про готовність до збільшення обсягів торгівлі з Америкою” (с. 736). Його ж опоненти, у свою чергу, на думку державного діяча, намагалися використовувати торгівлю як засіб збурення внутрішніх негараздів у Радянському Союзі в ті часи, коли він був ще сильним і самодостатнім (Там само). Г. Кіссинджер підкреслював, що лише за чотири роки до цього звинувачуваний як „лицар Холодної війни”, Р. Ніксон тепер зазнавав осуду за надмірну м’якість і довіру до Радянського Союзу (Там само).

22 червня 1973 р. Р. Ніксоном та Л. Брежнєвим було підписано дуже важливу Угоду про запобігання ядерної війни. Згідно до цього документу, США та СРСР, розуміючи, що небезпеку та можливі катастрофічні наслідки для світу ядерної війни, із метою зміцнення всезагального миру та міжнародної безпеки, погодилися запобігати виникненню ядерної війни між ними або із іншими країнами. Також, США та СРСР зобов’язались утримуватись від загрози використання сили проти іншої сторони чи іншої країни в обставинах, які можуть поставити під загрозу мир і міжнародну безпеку (Мельников, 1983, с. 253).

Отже, розрядка та пом'якшення взаємовідносин стала одним із головних компонентів зовнішньополітичної стратегії США 1970-х рр. Звісно, що ці процеси не могли змінити усталене раніше відношення США та СРСР один до одного. Така політика не була здатна повністю нівелювати суперництво між двома ідеологічно різними державами. Проте, головним пріоритетом Г. Кіссінджера у його політичній діяльності завжди була стабільність, а не мир. Він розумів, що постійна конфронтація та напруженість із СРСР вкрай не вигідні Сполученим Штатам, як політично, так і економічно. Саме тому, уряд Р. Ніксона разом із Г. Кіссінджером виробили власний підхід до взаємовідносин із СРСР: вони намагалися знайти точки зіткнення США із радянською державою, де співпраця була можливою.

США не забували про свої національні інтереси, вони розраховували на трансформацію внутрішньої системи в СРСР, яка була би більш вигідною для Заходу. Вони прагнули розмивання соціалізму, послаблення соціалістичної співдружності та зміцнення західної демократії (Гукало, 2015, с. 82).

Таким чином, геостратегічна концепція С. Коена відіграла важливу роль у зовнішньополітичному курсі Сполучених Штатів 70-х рр.. Вона виявилася дуже актуальною у 60-70-ті рр. XX ст., а також викликала значний інтерес у політичних колах. Погляди вченого поділяв видатний американський державний діяч та дипломат Генрі Кіссінджер. Він вважав, що політична стратегія США полягає в тому, щоб об'єднати фрагменти в одне ціле та забезпечити тим самим Америці вплив на комуністичні країни Євразії. Серед основних напрямів зовнішньополітичного курсу США, виходячи з концепції С. Коена, були наступні: в'єтнамська війна, активізація та налагодження американо-китайських відносин, а також пом'якшення стосунків із СРСР.

Список використаної літератури

- 1. Гукало Т. В.** Роль Генрі Кіссінджера у становленні розрядки у відносинах США та СРСР. *Гілея, Історичні науки*. 2015. Вип. 100. С. 80–83.
- 2. Кіссінджер Г.** Дипломатія. К. : Вид. група КМ-БУКС, 2018. 930 с.
- 3. Колосов В. А.,** Мироненко Н. С. Геополитика и политическая география. М. : Аспект Пресс, 2005. 477 с.
- 4. Мельников Ю. М.** Сила и бессилие: внешняя политика Вашингтона 1945–1982 гг. М. : Издательство политической литературы, 1983. 368 с.
- 5. Мішук С. М.** Генрі Кіссінджер і зовнішня політика США (1968–1974 рр.). *Матеріали IV Волинської міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 10-річчю заснування історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, 18–19 листопада 2011 р.)*. Житомир, 2011. С. 192–195.
- 6. Пірожкова Ю.** Біля витоків американо-радянської розрядки: погляд Генрі Кіссінджера на позицію та інтереси Вашингтона. *Вісник Київського*

національного університету імені Тараса Шевченка. 2006. Вип. 82–84. С. 41–48. **7. Cohen S. B.** Geography and politics in a world divided. New York : Oxford University Press, 1973. 334 p. **8. Kissinger H.** Nuclear Weapons and Foreign Policy. New York : Harper and Brothers, 1957. 463 p. **9. Kissinger H.** The Necessity for Choice: Prospects of American Foreign Policy. New York : Harper & Brothers, 1961. 370 p.

References

1. Hukalo, T. V. (2015). Rol Henri Kissindzhera u stanovlenni rozriady u vidnosynakh SShA ta SRSR [The role of Henry Kissinger in the formation of detente in relations between the United States and the Soviet Union]. *Hileia, Istorychni nauky – Gilea, Historical Sciences, 100*, 80-83 [in Ukrainian]. **2. Kisyndzher, H.** (2018). Dyplomatiia [Diplomacy]. Kyiv: Vyd. hrupa KM-BUKS [in Ukrainian]. **3. Kolosov, V. A.,** Mironenko, N. S. (2005). Geopolitika i politicheskaya geografiya [Geopolitics and political geography]. Moscow: Aspekt Press [in Russian]. **4. Melnikov, Yu. M.** (1983). Sila i bessiliye: vneshnyaya politika Vashingtona 1945–1982 gg. [Power and powerlessness: foreign policy of Washington 1945–1982]. Moscow: Izdatelstvo politicheskoy literatury [in Russian]. **5. Mishchuk, S. M.** (2011). Henri Kissindzher i zovnishnia polityka SShA (1968–1974 rr.) [Henry Kissinger and US foreign policy (1968–1974)]. *Materialy IV Volynskoi mizhnarodnoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii, prysviachenoi 10-richchiu zasnuvannia istorychnoho fakultetu Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Proceedings of the IV Volyn International Historical and Local History Conference dedicated to the 10th anniversary of the founding the Faculty of History in Zhytomyr Ivan Franko State University*. (pp. 192–195). Zhytomyr [in Ukrainian]. **6. Pirozhkova, Yu.** (2006). Bilia vytokiv amerykano-radianskoi rozriady: pohliad Henri Kissindzhera na pozytsiiu ta interesy Vashynhtona [At the origins of the American-Soviet detente: Henry Kissinger's view on the position and interests of Washington]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 82-84, 41-48 [in Ukrainian]. **7. Cohen, S. B.** (1973). Geography and politics in a world divided. New York: Oxford University Press. **8. Kissinger, H.** (1957). Nuclear Weapons and Foreign Policy. New York: Harper and Brothers. **9. Kissinger, H.** (1961). The Necessity for Choice: Prospects of American Foreign Policy. New York: Harper & Brothers.

Михальський І. С., Торопцев Б. І. „Човникова дипломатія” Г. Кіссінджера як активне впровадження концепції С. Коена

Питання світового лідерства та зовнішньої політики США є одним із актуальних напрямів в сучасних історичних та геополітичних дослідженнях. Держава продовжує активно розвиватися економічно, технологічно, збільшує військовий потенціал, активно поширює свою

культуру в усьому світі, що й обумовлює її глобальну світову роль. Феномен світового лідерства США, а також історичні фактори, що обумовили цей статус, є предметом досліджень науковців в історичній, геополітичній, політологічній, соціологічній, культурній та інших наукових сферах. Особливо актуальним питанням в історії США другої половини XX ст. є зміст та специфіка американської „човникової дипломатії” та її ефективність у зовнішній політиці держави. Мета дослідження полягає в аналізі змісту концепції американського географа С. Коена, а також особливостей її реалізації у політичній діяльності Р. Ніксона та Г. Кіссінджера. Доведено, що геостратегічна концепція С. Коена відіграла важливу роль у зовнішньополітичному курсі Сполучених Штатів 70-х рр. Її принципи було реалізовано у політиці Г. Кіссінджера та Р. Ніксона, важливими результатами якої стало налагодження американо-китайських відносин та пом'якшення стосунків із Радянським Союзом.

Ключові слова: „човникова дипломатія”, Г. Кіссінджер, концепція С. Коена, Р. Ніксон, зовнішня політика, США.

**Михальский И. С., Торопцев Б. И. „Челночная дипломатия”
Г. Киссинджера как активное внедрение концепции С. Козна**

Вопросы внешней политики США являются одним из актуальных направлений в современных исторических и геополитических исследованиях. Интерес ученых к этой тематике обусловлен тем, что США на современном этапе являются лидером мирового сообщества, как в экономическом, так и в геополитическом аспектах. Государство продолжает активно развиваться экономически, технологически, увеличивает военный потенциал, активно распространяет свою культуру во всем мире, что и обуславливает его глобальную мировую роль. Феномен мирового лидерства США, а также исторические факторы, обусловившие этот статус, являются предметом исследований ученых в исторической, геополитической, политологической, социологической, культурной и других научных сферах. Особенно актуальным вопросом в истории США второй половины XX ст. является понятие и специфика американской „челночной дипломатии” и ее эффективность во внешней политике государства. Цель исследования заключается в анализе содержания концепции американского географа С. Козна, а также особенностей ее реализации в политической деятельности Р. Никсона и Г. Киссинджера. Доказано, что геостратегическая концепция С. Козна сыграла важную роль во внешнеполитическом курсе Соединенных Штатов 70-х гг. Ее принципы были реализованы в политике Г. Киссинджера и Р. Никсона, важными результатами которой стало налаживание американо-китайских отношений и смягчение отношений с Советским Союзом.

Ключевые слова: „челночная дипломатия”, Г. Киссинджер, концепция С. Козна, Р. Никсон, внешняя политика, США.

Mykhalskyi I. S., Toroptsev B. I. Kissinger's „shuttle diplomacy” as an active implementation of S. Cohen's concept

Foreign policy of the USA is one of the topical areas in contemporary historical and geopolitical research. The interest of scientists in this topic is due to the fact that the United States is the leader of the world community at the present stage, both in economic and geopolitical aspects. The state continues to actively develop economically and technologically, increases its military potential, actively spreads its culture all over the world, that determines its global role. The phenomenon of the world leadership of the USA, as well as the historical factors that have determined this status, are the subject of research of scientists in the historical, geopolitical, politological, sociological, cultural, and other scientific fields. A particularly topical issue in the history of the United States in the second half of the twentieth century is the concept and specificity of American „shuttle diplomacy” and its effectiveness in the foreign policy of the state. The purpose of the study is to analyze the concept of the American geographer S. Cohen, as well as the peculiarities of its implementation in the political activities of R. Nixon and H. Kissinger. It has been proved that S. Cohen's geostrategic concept played an important role in the foreign policy of the United States in the 1970s. Its principles were implemented in the policy of H. Kissinger and R. Nixon, the important results of which were the establishment of United States-China relations and the softening of relations with the Soviet Union.

Keywords: „huttle diplomacy”, H. Kissinger, S. Cohen's concept, R. Nixon, foreign policy, USA.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2021 р.

Прийнято до друку 11.10.2021 р.

Рецензент – д. і. н., проф. Набока О. В.